

Mimarlık Temel Alanı Terminolojisinde "Görev Aydınlatması": Bir Kavram Analizi

Erkan AYDINTAN¹, Selen Rumeysa ÜNLÜ^{2*}

Öz

Mimarlık temel alanı literatüründe, "Görev Aydınlatması" kavramının; kapsamlı bir tanımının yapılmamış olduğu, mimarlık disiplinine özgü sözlüklerin büyük çoğunluğunda yer almadığı ve kendisi yerine başka kavramlar kullanılabildiği tespit edilmiştir. Bu durum, özellikle bilimsel yazılarda anlam karmaşasına yol açabilmektedir. Çalışmada bu kavramın, diğer aydınlatma türleri ile olan ilişkisi üzerinden analiz edilip, temel özellikleri ile birlikte açıklanabileceği hipotezi öne sürülmüştür.

Çalışmada öncelikle "Görev Aydınlatması" kavramının literatürde nasıl tanımlandığı ele alınmış, bu amaçla aydınlatma türlerinin tanımlandığı kaynaklar analiz edilmiştir. Elde edilen veriler, Rodgers'ın gelişimsel kavram analizi ile Walker ve Avant'ın kavram analizi yöntemiyle değerlendirilmiştir. Süreçte kapsamlı ve doğru bir tanımlama yapabilmek için bilgilerin devamlı olarak tartışılması amaçlanmış, bu sebeple kavramların ifade edilmesi noktasında önemli bir bakış açısı sunan gömülü teori yönteminden faydalanılmıştır. Değerlendirme sürecinde, incelenen aydınlatma türlerinin birbirleri yerine kullanılabildiği ve birbirlerinin tanımsal karşılıklarını kendi bünyelerinde barındırabildiği anlaşılmıştır. Ulaşılan diğer sonuç ise yapılan aydınlatma tanımlamalarının, bu aydınlatma türlerinin en belirgin özellikleri üzerinden gerçekleştirildiğidir. Çalışma sonucunda "Görev Aydınlatması"nın; belirli bir işleve yönelik olma, kullanıcı odaklı olma, işlevlerin tamamlanmasını kolaylaştırma, görsel algılamayı iyileştirme ve tehlikeli durumları görünür kılma özelliklerine sahip olduğu görülmüştür. Bu aydınlatma türünün bir başka özelliği de iş ve kullanıcı odaklı olması ve profesyonel/kişisel çalışma alanları ile ticari alanlarda kullanılmasıdır.

Anahtar Kelimeler: Mimari, Terminoloji, Aydınlatma, Görev Aydınlatması, Kavram Analizi

"Task Lighting" in the Terminology of the Basic Field of Architecture: A Concept Analysis

Abstract

In the literature of the basic field of architecture, it has been determined that the concept of "Task Lighting" does not have a comprehensive definition, it is not included in the majority of dictionaries specific to the discipline of architecture, and other concepts can be used instead of it. This situation can lead to confusion of meaning, especially in scientific writings. In this study, it is hypothesized that this concept can be analyzed through its relationship with other lighting types and explained together with its essential features.

¹ Karadeniz Teknik Üniversitesi, İç Mimarlık Bölümü, Trabzon, Türkiye. (ORCID NO: 0000-0001-8097-2384)

² Karadeniz Teknik Üniversitesi, İç Mimarlık Bölümü, Trabzon, Türkiye. (ORCID NO: 0009-0007-2621-2377)

* İlgili Yazar/Corresponding author: selenrunlu@gmail.com

In the process of the study, firstly, how the concept of "Task Lighting" is defined in the literature was discussed, and for this purpose, the sources where lighting types are defined were analyzed. The data obtained were evaluated by Rodgers' developmental concept analysis and Walker and Avant's concept analysis method. In the process, it was aimed to discuss the information continuously in order to make a comprehensive and accurate definition, and for this reason, the grounded theory method was utilized, which offers an important perspective on the expression of concepts. As a result of the study, it was understood that the types of lighting examined can be used interchangeably and can contain the definitional equivalents of each other. Another result is that the definitions of lighting are based on the most prominent features of these lighting types. As a result of the study, it was seen that "Task Lighting" has the characteristics of being oriented towards a specific function, being user-oriented, facilitating the completion of functions, improving visual perception and making dangerous situations visible. Another feature of this type of lighting is that it is business and user-oriented and is used in professional/personal workspaces and commercial areas.

Keywords: Architecture, Terminology, Lighting, Task Lighting, Concept Analysis

1. Giriş

Kavramlar, herhangi bir disiplin için bilimsel bilginin veya teorik çerçevelerin temel yapı taşlarıdır. Bu nedenle, bilim alanlarında net karşılığı olmayan kavramların kullanılması, yürütülen ve yayınlanan araştırmaların bilimsel değerini ve güvenilirliğini olumsuz yönde etkilemektedir (Botes, 2002, s. 24). Diğer bir deyişle çalışmalarda anlatılmak istenilen olguya ilişkin bilgi, doğru şekilde aktarılamamaktadır. Net olmayan kavramlar birbirleri yerine de kullanılmakta, bu durum araştırmalarda problem yarattığı gibi uygulamalarda; özellikle multidisipliner çalışma alanlarında hatalı çıkarımlar yapılmasına sebebiyet verebilmektedir. Bu probleme ilişkin Demir (2022, s. 41-43), siyaset bilimi ve coğrafya temel alanı üzerine gerçekleştirdiği terminolojik çalışmasında Orta Amerika, Güneydoğu Asya ve Doğu Afrika bölgelerinin ne şekillerde isimlendirildiğini incelemiştir. Bu isimlendirmelere bağlı olarak coğrafi sınırların nasıl değiştiği ve hangi mekânsal sınırlara karşılık geldiğinin ortaya konulmasının amaçlandığı çalışmada, tarihsel süreçte belirli bir bölge için kullanılan terimlerin, bilim insanları arasında bile anlam bakımından büyük farklılıklar gösterebildiği ve bu ifadelerin farklı coğrafi sınırlara karşılık gelebildiği ifade edilmektedir. Siyaset bilimi ve kamu yönetimi üzerine gerçekleştirilen bir başka çalışmada ise Çolak (2021, s. 32), idare ve yönetim kavramlarını ele almış, yakın anlamlı olan kavramların aynı sözcükle ifade edilmelerinin terminolojik açıdan önemli problemler oluşturabileceğini belirtmiştir. Bununla birlikte Türkçe kamu yönetimi terminolojisinde yer alan "yönetim" sözcüğünün bürokrasi, işletme, özel sektör gibi alanlarda farklı anlamlar ile kullanılmasının akademik ve bürokratik yazında sorunlara yol açma potansiyeli taşıdığını ifade etmiştir. Ormancılık alanında gerçekleştirilen ve odun anatomisi üzerine yaşanan terim karmaşasının giderilmesinin amaçlandığı bir diğer çalışmada ise Tırak (2021, s. 12-14), odunun anatomik yapısı ile ilgili kavramların birçok bilim dalında yer aldığından ve farklı kaynaklarda bölümler halinde bulunabildiğinden söz etmektedir. Bu çerçevede yapılan incelemelerde Tırak; bazı kavramların tanımı için farklı kaynaklarda birbirinden farklı terimlerin kullanıldığını belirlemiştir. Çalışmada, bu kavramların gerek çeviriler gerekse yapılan çalışmalar ışığında araştırmacılar tarafından yazıldığı ve bu durumun karmaşaya sebebiyet verdiği ifade edilmektedir. Benzer şekilde Yalçın (2017, s. 75)'da bilimsel araştırmalar göz önüne alındığında ülkemizdeki en büyük sorunlardan bir tanesinin, aynı bilim alanlarında aynı kavramlar için birbirlerinden tamamen farklı adlandırmaların bulunması olduğunu belirtmiştir.

Benzer bir problem, mimarlık temel alanında da yer almaktadır. Bu alanda çalışma yapan Bahçalı (2020, s. 30-31), mekânsal ifadelerin tanımlamalarının doğru yapılmasının, mekânı anlamak için oldukça önemli olduğunu belirtmektedir. Özellikle yöresel mimaride yer alan mekânların terimsel karşılıklarının, her yörede farklı kullanım ve tanımlamaya sahip olması sebebiyle doğru ifade edilmesinin gerekli olduğunu belirtmektedir. Bu duruma örnek olarak Bahçalı, çalışmasında bir mimari kavram olarak “hayat” kelimesinin yörelere göre değişen anlam ve tanımlarını, planlar üzerinden incelemiştir. Bu incelemeler doğrultusunda ortak anlamının “gündelik hayatın geçtiği yer” olarak belirlendiğini, “hayat” kavramının “ev ile bahçeyi ayıran yer” gibi farklı anlamlarının da bulunduğunu; aynı zamanda bu kavram yerine “sofa”, “taşlık”, “çardak” gibi birçok farklı kavramın da kullanıldığını belirtmiştir.

Bu doğrultuda mimarlık temel alanında yapılan literatür incelemelerinde, “Görev Aydınlatması” kavramına ait tanımlamaların sınırlı kaldığı, her bir tanımın birbiriyle farklılaşan yönlerinin olduğu, hatta mimarlık disiplinine özgü sözlüklerin büyük çoğunluğunda bu kavramın yer almadığı, yerine başka kavramlar kullanılabildiği görülmüştür. Bu durumun, akademik ve mimari çalışmalarda karmaşaya sebebiyet verdiği düşünülmüş ve “Görev Aydınlatması” kavramının açıklığa kavuşturulması amaçlanmıştır.

Temel problemin, bu kavramın tanımının disipline özgü ve net olmadığı yönündeki çalışmanın hipotezi; “Görev Aydınlatması” kavramının, yerine kullanılarak anlam karmaşasına yol açan diğer kavramlarla karşılaştırmalı olarak analiz edilip, genel özellikleri ile ortaya koyulabileceğidir. Bununla birlikte çalışmada, doğrudan “Görev Aydınlatması”nın tanımının yapılması değil; “Görev Aydınlatması” olarak ortaya koyulan olgunun içinde var olması gereken özelliklere dikkat çekilmesi hedeflenmiştir. Çalışma, mimarlık terminolojisindeki önemli bir kavramın hem eğitim süreçlerinde hem de bilimsel araştırmalarda kullanımında ortak bir bakış açısı oluşturması yönü ile pragmatik bir yaklaşım sergilemektedir.

2. Metodoloji

Görev aydınlatması kavramının temel özelliklerini gündeme getirmeyi amaçlayan çalışma, hipotezli tümdengelim yöntemi ile gerçekleştirilen nicel bir araştırmadır. Bununla birlikte nedensellik yönünden tanıtıcı bir özelliğe sahipken, amaç yönünden ise kanıtlayıcı (destekleyici) araştırma niteliği taşımaktadır (Seyidoğlu, 2020, s. 16-38).

Araştırma sürecinde; görev aydınlatmasının literatürde hangi açılardan ele alındığı, temel özelliklerinin neler olduğu ve bu özelliklerin diğer aydınlatma türleri ile nasıl benzerlikler ya da farklılıklar gösterdiği, cevabı aranan sorulardır. Çalışmada, kapsamlı ve doğru bir tanım yapılabilmesi için edinilen bilgilerin devamlı olarak tartışılması amacı ile gömülü teori yönteminden faydalanılmıştır. Gömülü teori yönteminde amaç, bir olguya ilişkin kuramsal açıklama ortaya koymak, bir kuram oluşturmak ya da keşfetmektir. Bu yöntem, araştırmacının bir süreç, etkileşim ya da eyleme ilişkin farklı görüşler çerçevesinde genel bir kuram (açıklama) ortaya koyduğu nitel bir araştırma desenidir. Glaser ve Strauss tarafından geliştirilen bu yöntemde araştırmacılar bir durum veya süreci, nasıl çalıştığına yönelik açıklama girişimindedir (Creswell ve Brown, 1992; akt. Creswell, 2021, s. 87). Bu sebeple “Gömülü Teori” yönteminden, çalışma çerçevesinde ortaya koyulan; görev aydınlatmasının, diğer aydınlatma türleri ile kaotik bir ilişki içinde olduğu ve bu ilişkiler ağının çözümlenmesi ile kapsamlı olarak tanımlanabileceği hipotezinin test edilebilmesi için faydalanılabileceği düşünülmüştür.

Çalışma sürecinde öncelikle literatür taraması yapılarak aydınlatma türlerinin tanımlamalarının yapıldığı kaynaklar derlenmiş, ardından analiz edilen her bir tanımın görev aydınlatması ile olan ilişkisi incelenmiştir. Bu noktada analiz sürecinin doğru bir şekilde yönetilebilmesi açısından yalnızca Türkçe olarak yapılan tanımlar veya çevirileri yapılarak alıntılanmış tanımlar kullanılmış; çevirisi olmayan az sayıda kaynak, çeviriden kaynaklı yapılabilecek hata ihtimaline karşın çalışmaya dahil edilmemiştir.

Görev aydınlatmasının bir yapay aydınlatma çeşidi oluşu, çalışmanın temel sınırını oluşturmaktadır. Ulaşılan kaynaklardaki yapay aydınlatma türlerinin; kullanım amacı, görevi, kullanım yeri gibi özellikleri ile tanımlanmış olmasına dikkat edilmiştir. Bununla birlikte ışığın hareketi, doğrultusu, davranış biçimi, şiddeti gibi özellikler üzerinden yapılan sınıflandırma tanımları kaynaklar içinden elenmiştir. Bu tanımların elenme sebebi; belirtilen özelliklerin sadece aydınlatma türüne göre değil, ihtiyaca göre de değişiklik göstermesi ve belli bir aydınlatma türüne atfedilemiyor olmasıdır. Yapılan literatür taraması bu sınırlar çerçevesinde gerçekleştirilmiş olup, görev aydınlatmasına atfedilen özelliklerin, farklı yapay aydınlatma türlerinde de görülebiliyor olması, uygun özellikteki tüm yapay aydınlatma türlerinin tanımlarının incelenmesinin temel sebebinin oluşturmıştır. Diğer taraftan, görev aydınlatması kavramının sahip olduğu özellikleri ile sınırlarının çizilebilmesi için, diğer aydınlatma türleri ile ortak ve farklı yönlerinin belirlenmesi gerekmektedir.

Kavram; genel anlamda insan zihninde anlaşılan, farklı obje ve olguların değişebilen ortak özelliklerini temsil eden bir bilgi yapısı olarak açıklanır ve bir sözcükle ifade edilir (Ülgen, 2004; akt. Aydan, 2018b, s. 552). Dolayısıyla herhangi bir kavramın, farklı kişiler için farklı anlamlar ifade etmesinin önüne geçmede kavram analizi yapılması önem arz etmektedir. Araştırma sorularının cevaplanmasında da Walker ve Avant ile Rodgers'ın kavram analizi yöntemlerinden faydalanılmıştır. Bu yöntemlerin seçilmesinin temel sebepleri; kullanımlarının ve uygulama adımlarının diğer yöntemlere göre daha detaylı ve anlaşılır olmasıdır. Bu tür, sınırları net olmayan ve tam karşılığı bulunmayan kavramların açıklığa kavuşturularak doğru noktalarda kullanılabilmesi için öncelikle kendi içinde tüm özellikleri ile tanımlanabiliyor olması gerekir. Bu noktada kavram analizi, amaca uygun ve değerli bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kavram analizinde amaç; bir kavrama ait tanımları, kullanımları ve kavram ile ilgili diğer terimleri analiz ederek incelenen kavramın temel unsurlarını belirlemektir. Kavram analizi konusunda farklı zaman dilimlerinde çeşitli yöntemler geliştirilmiştir (Aydan, 2018a, s. 80). Bu yöntemler sağlık hizmetlerinde kullanılan, anlam ve kullanımı açısından netlik sağlanamamış olan kavramların doğru bir şekilde analiz edilmesi amacıyla ortaya çıkmış; bir kavramın açıklanmasında en sık kullanılan yöntemler olması sebebi ile zaman içinde sosyal bilimler, dil bilimleri gibi farklı disiplinlerde de kullanılmaya başlanmıştır. Bu açıdan bakıldığında farklı bir disiplin çerçevesinde geliştirilmiş olan bir analiz yönteminin, mimarlık disiplinine uyarlanarak kullanılması ile bu konuda gerçekleştirilecek araştırmalar için alternatif bir yol önermesi, çalışmanın pragmatik yönlerinden bir diğeri olarak düşünülebilir.

Kavram analizi yöntemleri arasında en çok atıfta bulunulan sistemler, Wilson ile Walker ve Avant'tır. Walker ve Avant, Wilson'un yaklaşımını hemşirelikteki önemli kavramlar ile ilgili çalışmalarına uyarlamıştır. Wilson'ın kavram analizi yöntemi ne sözcüklerin anlamı ne de durumlarıyla ilgili sorular içerir; bunun yerine, sözcüklerin kullanımları ya da olası kullanımları ile ilgilenir. Bu konuda literatürde karşılaşılan bir diğer önemli isim Rodgers'tır. Rodgers, kavramların gelişiminin üç öğeden etkilendiğini savunmaktadır. Bunlar "önem", "kullanım" ve "uygulama" dır. Rodgers'ın kavram gelişimi, terimle ilişkili birtakım özellikleri tanımlamaya yardımcı olmakta ve daha sonra bu tanımlamalar,

kavramın tanımını oluşturmaktadır. Walker ve Avant ise kavram analizinin amacının, kavramın tanımlı özellikleri ile ilişkisiz diğer özellikler arasında ayırım yapmak olduğunu belirtmektedir. Walker ve Avant'ın yöntemi, kavram analizi için klasik ve geleneksel bir yöntem olarak kabul edilmektedir (Akgün ve Uysal, 2012, s. 4; Aydan, 2018a, s.80; Aydan, 2018b, s. 554; Aydoğdu, 2021, s. 105; Kaya ve Turan, 2017, s. 156-158; Walker ve Avant, 2014, s. 230) (Tablo 1).

Tablo 1. Walker ve Avant'ın Kavram Analizi Yöntemi, süreç adımları (Walker ve Avant, 2014)

	Sürecin Evreleri	Açıklama
1	Kavramın seçimi	Çalışma sürecinde analiz edilecek kavram seçilir.
2	Kavram analizinin amacının belirlenmesi	Yapılacak kavram analizinin amacı, ulaşılmak istenen hedef doğrultusunda belirlenir.
3	Kavramın olası kullanım alanlarının belirlenmesi	Kavramın sözlük tanımları incelenerek, tüm kullanım alanları ve kullanım şekilleri belirlenir.
4	Kavramın tanımlayıcı özelliklerinin belirlenmesi	Kavramın literatürde tanımlanan özellikleri belirlenir.
5	Model vakanın oluşturulması	Kavramın tanımlayıcı özelliklerini içeren model vaka oluşturulur.
6	Sınırdaki ve karşıt vakanın oluşturulması	Kavramın tanımlayıcı özelliklerinden birkaçını içeren sınırdaki vaka ve tanımlayıcı özelliklerinin hiçbirini içermeyen karşıt vaka oluşturulur.
7	Kavramla ilgili hazırlayıcı faktörlerin ve sonuçların belirlenmesi	Hazırlayıcı özellikler, kavramın oluşmasını ve ortaya çıkmasını sağlayan özelliklerdir. Sonuçlar, kavram oluştuktan sonra ortaya çıkan özelliklerdir.
8	Kavramın ölçüm yollarının belirlenmesi	Kavramın nasıl ölçülebileceğinin belirlenmesidir.

Bu yöntemde, ilk olarak incelenecek kavramın ve incelenme amacının belirlendiği analiz sürecinde; kavramın olası kullanımları ve tanımlayıcı özellikleri belirlenerek model bir vaka oluşturulmaktadır. Ardından karşıt ve uygunsuz olan vakalar hazırlanarak aradaki farkları belirleyici faktörler tespit edilmektedir. Son olarak, bu faktörler doğrultusunda sonuçlar ve ölçüm yolları belirlenmektedir.

Rodgers'ın gelişimsel kavram analizi yönteminde ise, kavram gelişiminin evrimsel bir döngüsü önerilmektedir. Bu noktada Rodgers, kavramların gelişiminin üç ögeden etkilendiğini savunmakta ve bu yöntemi ile bir terimle ilişkili özelliklerin tespit edilerek kavramın tanımının oluşturulmasında yardımcı olmaktadır. Bu yöntem, tümevarımsal bir analiz yöntemidir ve uygulanma sürecinde ele alınan kavramın gelişebilmesi için özelliklerinin net bir şekilde açıklanması gereklidir. Rodgers'a göre kavramlar dinamik bir yapıya sahip olup zaman içinde değişim geçirmekte ve kullanıldıkları durumdan etkilenmektedir. Bu sebeple bir kavramın içeriği; eş anlamlı ve ilgili terimlerin, özelliklerin, örneklerin ve meydana gelen sonuçların nasıl analiz edildiğini yeniden tanımlamaktadır (Rodgers, 1994; akt. Aydan, 2018a, s. 80; Kaya ve Turan; 2017, s. 156) (Tablo 2).

Tablo 2. Rodgers'ın Gelişimsel Kavram Analizi Yöntemi süreç adımları (Kaya ve Turan, 2017)

Sürecin Evreleri	Açıklama	
1	Kavramın seçimi	Çalışma sürecinde analiz edilecek kavram tanımlanır.
2	Literatür taraması	Kavramın taşıdığı anlamlar ve ilgili kullanımları belirlenir.
3	Kaynakların incelenmesi	İlişkili disiplinlerin literatür kaynaklarından en az %20'si incelenir.
4	Kavramın özelliklerinin belirlenmesi	Kavramın tanımlayıcı özellikleri belirlenir.
5	Kavramın açıklanması	Yapılabildiği takdirde kavramın referansları, öncülleri ve sonuçları belirlenir.
6	İlişkili diğer kavramların analizi	İlişkili diğer kavramlar tanımlanır.
7	Model geliştirilmesi	Gerçek bir olgu üzerinden kavramın bir modeli belirlenir.

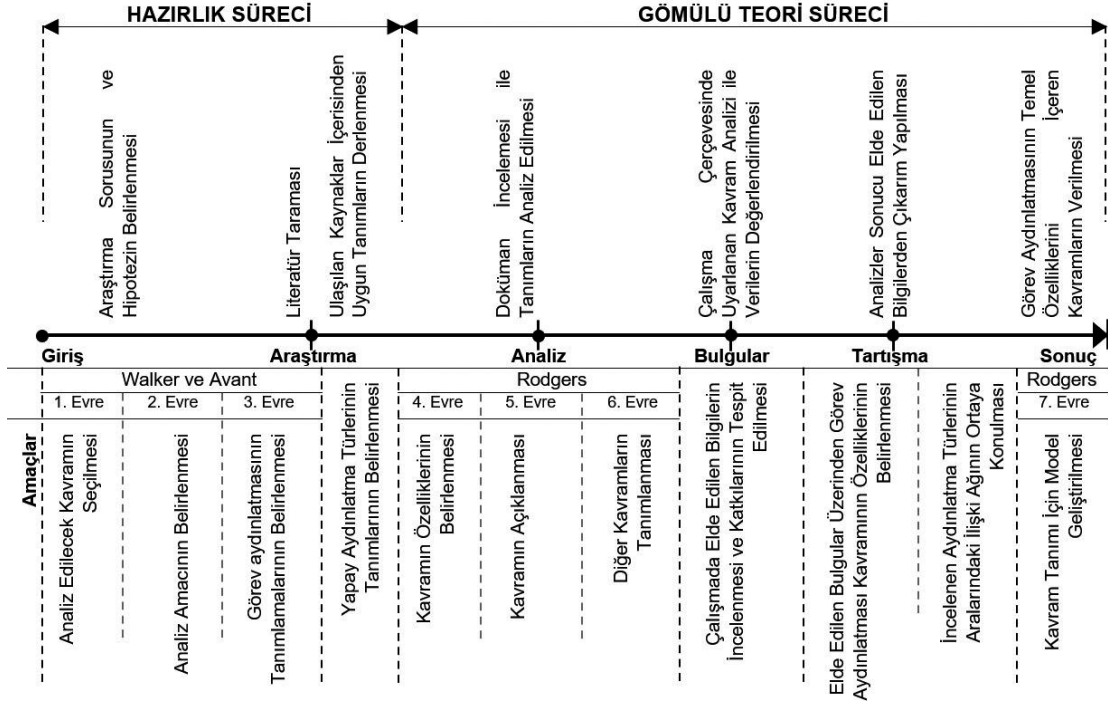
Kavram analizi noktasında Walker ile Avant ve Rodgers'ın çalışmaları yol gösterici olmuştur. Walker ve Avant'ın sistematüğinden faydalanılmış; kavram seçimi, analizin amacı ve literatür araştırması bu sistem çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Ardından Rodgers'ın çalışmalarında ifade ettiği, kavramları etkileyen öğeler olduğu düşüncesi ile görev aydınlatması ve diğer aydınlatma türlerine ilişkin tanımlar, belirlenen başlıklar altında karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. Daha geniş bir ifadeyle bu süreçte öncelikle, görev aydınlatması ile olan benzerlik ve farklılıkların tespit edilmesi amacıyla, her bir kaynakta tanımlaması yapılan tüm yapay aydınlatma türleri belirlenmiştir. Daha sonra, derlenen tanımlar içinde her bir aydınlatma türü için yapılan betimsel ifadeler tespit edilmiş, bu ifadelerin hangi amaçla kullanıldığına ve ne anlatılmak istendiğine odaklanılmış, ardından sınıflamalar yapılmıştır. Sınıflandırma yapılırken, birbiri ile ilişkili olan ifadelerden oluşan grupları temsil edecek başlıklar belirlenmiştir. Bu başlıklar; aydınlatmaların "kullanım amaçları", "kullanım yerleri", "kullanım şekilleri" ve "kullanım etkileri"dir. Böylece görev aydınlatması ve diğer aydınlatma türlerinin, bu başlıklar altında ortak ve farklı yönleri analiz edilebilmiştir.

Metin incelemesi üzerinden sınıflandırmaya örnek verilecek olursa görev aydınlatması için Gezersu (2019, s. 80-81) çalışmasında şu tanımı yapmaktadır:

"Bölgelik (Görev) aydınlatmada iş alanı veya yakın çevresinde ışık seviyesinin ortama göre arttırılması hedeflenir...Okuma, dikiş, yemek yapma, ev ödevi, hobiler, oyunlar, ajanda kontrolü gibi spesifik görevleri gerçekleştirmede yardımcı olur..."

Bu tanım içinde tespit edilen ifadeler, "kullanım amacı" ve "kullanım yeri" başlıkları altında sınıflandırılmıştır. Buna göre "...iş alanı veya yakın çevresinde..." ifadesi, belirli alana özel aydınlatma sağlama amacı olarak; "...spesifik görevleri gerçekleştirmede..." ifadesi ise belirli işleve özel aydınlatma sağlama amacı olarak "kullanım amacı" başlığı altında yer almıştır. Ayrıca "okuma, dikiş, yemek yapma, ev ödevi, hobiler, oyunlar, ajanda kontrolü gibi ..." ifadeler ise ortak veya kişisel eylem alanlarında kullanım olarak, "kullanım yeri" başlığında yer almıştır.

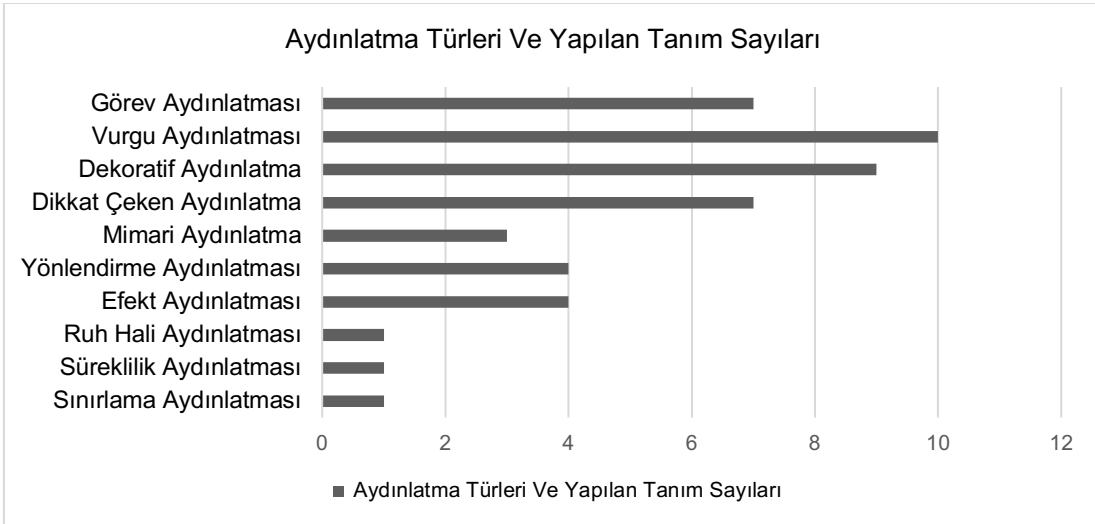
Özetle çalışma, "Hazırlık" ve "Gömülü Teori" süreçlerinden ve 7 evreden oluşmaktadır. Hazırlık sürecinde Walker ve Avant'ın yönteminden, gömülü teori sürecinde ise Rodgers'ın yönteminden faydalanılmaktadır (Şekil 1).

Şekil 1. Çalışmanın Aşamaları

3. Bulgular ve Tartışma

Araştırma sürecinde tez ve makale çalışmalarından oluşan 18 farklı kaynaktan (Ek 1) yararlanılmış ve öncelikle her bir aydınlatma türüne ait tanım sayıları ortaya koyulmuştur.

Şekil 2. Aydınlatma Türleri ve Yapılan Tanım Sayıları

Buna göre, literatürde en sık tanımlı bulunan aydınlatma türünün vurgu aydınlatması olduğu görülmüştür. En az tanım sayısı bulunan aydınlatma türlerinin ise vurgu aydınlatmasına göre daha özelleşmiş amaçlara sahip olan ve daha belirli alanlarda kullanılabilen aydınlatma türleri olduğu tespit edilmiştir (Şekil 2). Bu noktada, bir aydınlatma türünün kullanım sıklığı ve kullanım alanının genişliğine göre literatürde karşılık bulabildiği söylenebilir.

Literatür taramasında görev aydınlatması ve belirlenen diğer aydınlatma türlerine ilişkin tanımlar; aydınlatmaların "kullanım amaçları", "kullanım yerleri", "kullanım şekilleri" ve "kullanım etkileri" açısından karşılaştırmalı olarak analiz edildiğinde dikkat çekici verilere ulaşılmış ve yapılan çıkarımlar grafikleştirilerek ortaya koyulmuştur.

3.1. Aydınlatma Türlerinin Kullanım Amaçlarına İlişkin Çıkarımlar

Görev aydınlatması ve diğer aydınlatma türlerinin, kullanım amaçlarına yönelik özellikleri sıralanıp karşılaştırıldığında görev aydınlatmasının, mekânda ihtiyaca yönelik işlevlerin gerçekleştirilmesini kolaylaştıracak ortamın sağlanabilmesi amacı taşıdığı ve bu yönü ile diğer aydınlatma türlerinden ayrıldığı söylenebilir (Şekil 3). Diğer aydınlatma türlerinin tanımlarında işleve yönelik bir açıklama tespit edilmemesi bu düşüncenin temel sebebidir. Ancak diğer aydınlatma türleri için verilen örnekler arasında yatak başı lambası, okuma lambası gibi aydınlatma elemanları yer almakta ve bu elemanlar hem görev aydınlatması için hem de dekoratif aydınlatma için örnek gösterilebilir. Bu noktada, kullanılan aydınlatma elemanının her ne kadar bir işleve yönelik hazırlanmış olsa da aynı zamanda sahip olduğu estetik yönünün ön plana çıktığı ve bu karmaşaya sebebiyet verdiği söylenebilir. Taşdelen (2020, s. 43) çalışmasında Jukanovic'den alıntı yaparak dekoratif aydınlatmanın tanımını yapmakta ve tanım içinde şu açıklamaya yer vermektedir:

"...Dekoratif aydınlatma söz konusu olduğunda, estetik yaklaşım öncelikli olsa dahi, armatürün verdiği ışık şekline ve yapılan iş ile uyumuna dikkat edilmelidir. Örneğin, iş için gerekli ışığın çoğunu kaplayan siyah kumaş malzeme ya da metal malzemeden bir yatak başı lambası, okuma ışığı olarak faydalı olmayabilmektedir."

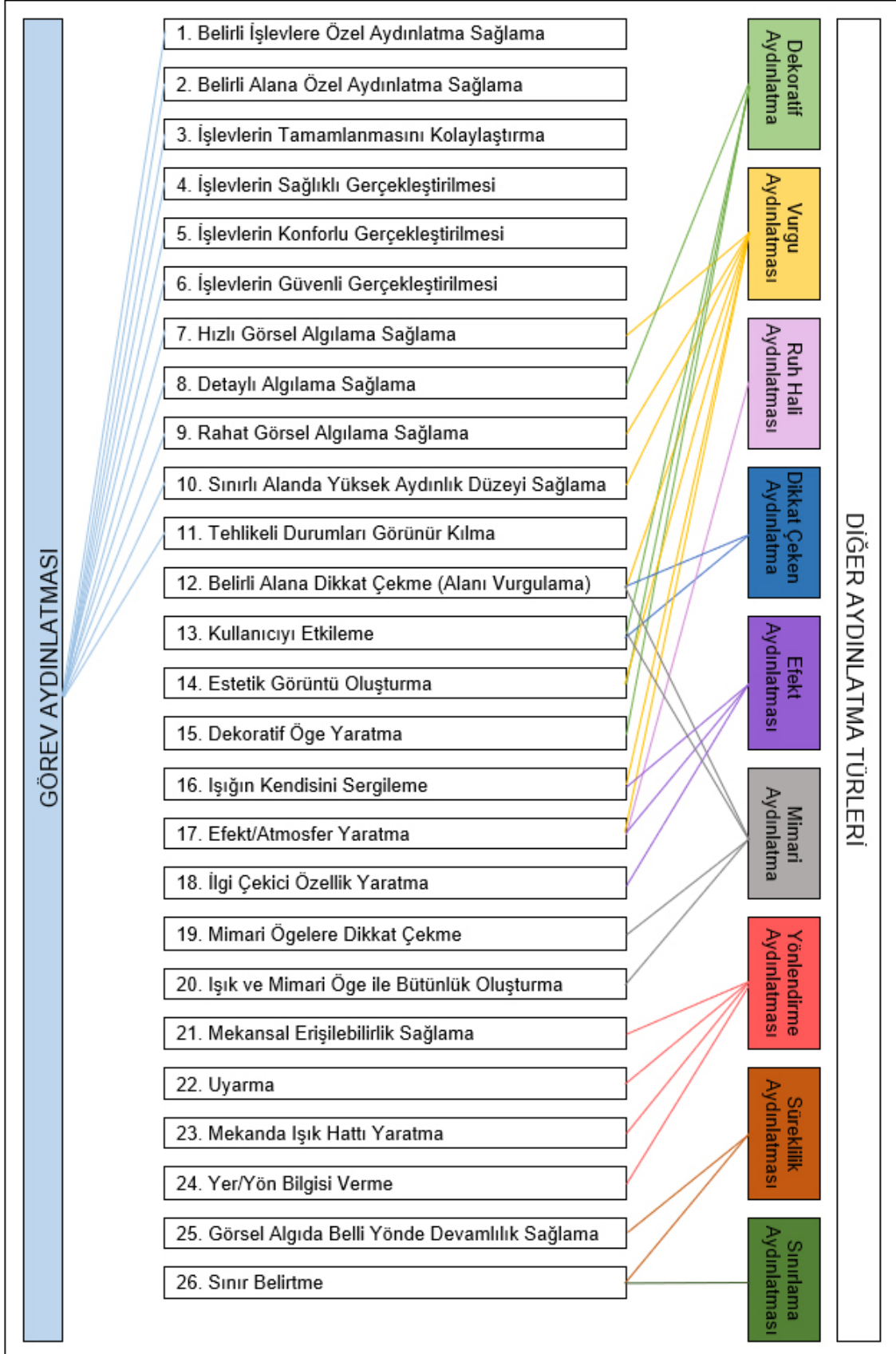
Bu tanımlamada dekoratif aydınlatmanın yapılan iş ile uyumu, konumu ve performansına dikkat edilmesi gerektiği belirtilmekte ve yatak başı lambası örnek olarak verilmektedir. Ancak aydınlatma türlerinin kullanım amacına göre sınıflandırılmasına (Şekil 3) bakıldığında, yatak başı lambasının estetik kaygılardan daha çok, okuma gibi belirli işlevlerin daha sağlıklı ve konforlu gerçekleştirilmesini sağladığı söylenebilir. Bu sebeple dekoratif aydınlatma için verilen yatak başı aydınlatması örneğinin aslında görev aydınlatması başlığı altında yer alabileceği görülmektedir. Bununla birlikte bu durumun yabancı kaynaklarda da görünür olması, yaşanan karmaşanın evrensel bir problem olduğuna işaret etmektedir. Jukanović (2018, s. 88), mimari aydınlatma tasarımı üzerine gerçekleştirdiği çalışmasında dekoratif aydınlatma için şu açıklamaya yer vermektedir:

"Dekoratif aydınlatma seçimi bazı durumlarda isteğe bağlı olsa da aydınlatma tasarımcılarının armatürün konumlandırılması ve performansı konusunda söz sahibi olması gerekir. Işık etkisi ve dekoratif bir ışığın yaydığı his, bizim asıl endişemizdir. Örneğin gerekli ışığın çoğunu kaplayan siyah veya metal gölgeli bir başucu lambası, okuma lambası olarak kullanışlı olmayabilir."

Jukanović (2018, s. 223), görev aydınlatması için ise şu ifadeleri kullanmaktadır:

"Görev ışığı, adından da anlaşılacağı üzere okuma, yazma, montaj, yemek yeme, yemek pişirme, çalıştırma vb. görevleri gerçekleştirmemize yardımcı olur..."

Bu açıklaması ise yatak başı aydınlatmasının aslında görev aydınlatması başlığı altında yer alabileceğini destekler niteliktedir.

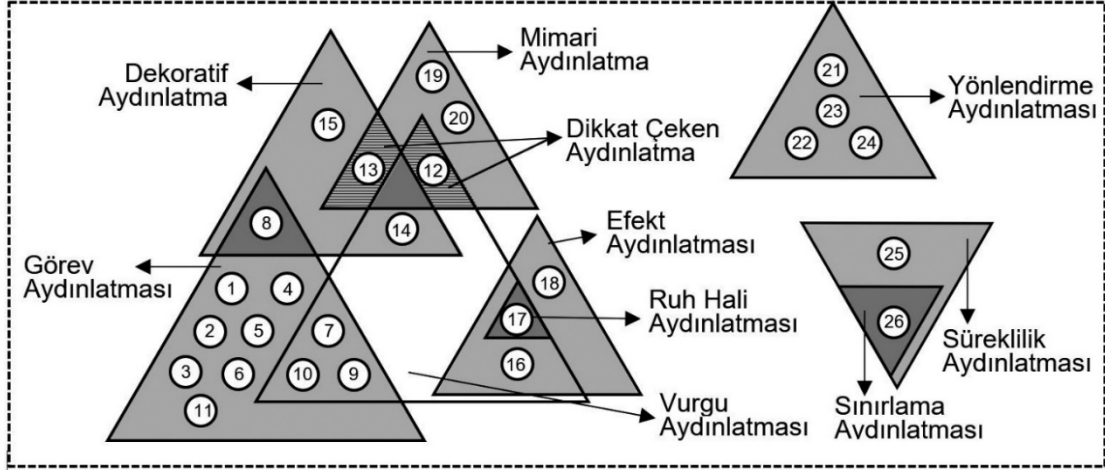

Şekil 3. Görev Aydınlatması ve Diğer Aydınlatma Türlerinin Kullanım Amaçları (Selen Rumeysa ÜNLÜ, 2023)

Görev aydınlatmasının işleve yönelik hazırlanması ile ilgili olarak dikkat çeken bir başka nokta ise söz konusu işlevin kullanıcı tarafından gerçekleştirilmesi gerektiğidir. Temelde görev aydınlatması, mekânı kullanan kişilerin eylemlerini tamamlamasını kolaylaştırmayı amaçlamaktadır. Bu noktada vurgu aydınlatması, dekoratif aydınlatma, mimari aydınlatma gibi, yine bir işleve yönelik hazırlanan aydınlatmalardan kullanıcı faktörü ile ayrılmaktadır. Diğer aydınlatma yaklaşımlarının hizmet ettiği işlev genellikle sabit olup, mekânsal bir ögeyi aydınlatmak amacını taşıırken, görev aydınlatması kullanıcı odaklı çalışmaktadır.

Yapılan incelemeler doğrultusunda görev aydınlatması dışında diğer birçok aydınlatma türünün belli ortak amaçları olduğu görülmektedir. "Belirli Alana Dikkat Çekme (Alanı Vurgulama)", "Kullanıcıyı Etkileme" ve "Efekt/Atmosfer Yaratma", en sık karşılaşılan ortak amaçlar arasındadır. Bu amaçların her biri üç farklı aydınlatma türü için ortak olup görev aydınlatmasının amaçları dışındadır. Bununla birlikte görev aydınlatmasının bazı amaçlarının diğer aydınlatma türlerinden hiçbiri ile ilişkili olmadığı görülmektedir. Bunlar; "Belirli İşlevlere Özel Aydınlatma Sağlama", "Belirli Alana Özel Aydınlatma Sağlama", "İşlevlerin Tamamlanmasını Kolaylaştırma", "İşlevlerin Sağlıklı Gerçekleştirilmesi", "İşlevlerin Konforlu Gerçekleştirilmesi", "İşlevlerin Güvenli Gerçekleştirilmesi" ve "Tehlikeli Durumları Görünür Kılma" amaçlarıdır. Bu tespitten yola çıkarak kullanıcının eylemleri sağlıklı, güvenli ve konforlu bir şekilde gerçekleşmesi amacıyla yapılan aydınlatma uygulamalarının görev aydınlatması başlığı altında sınıflandırılabilirliği görülmektedir.

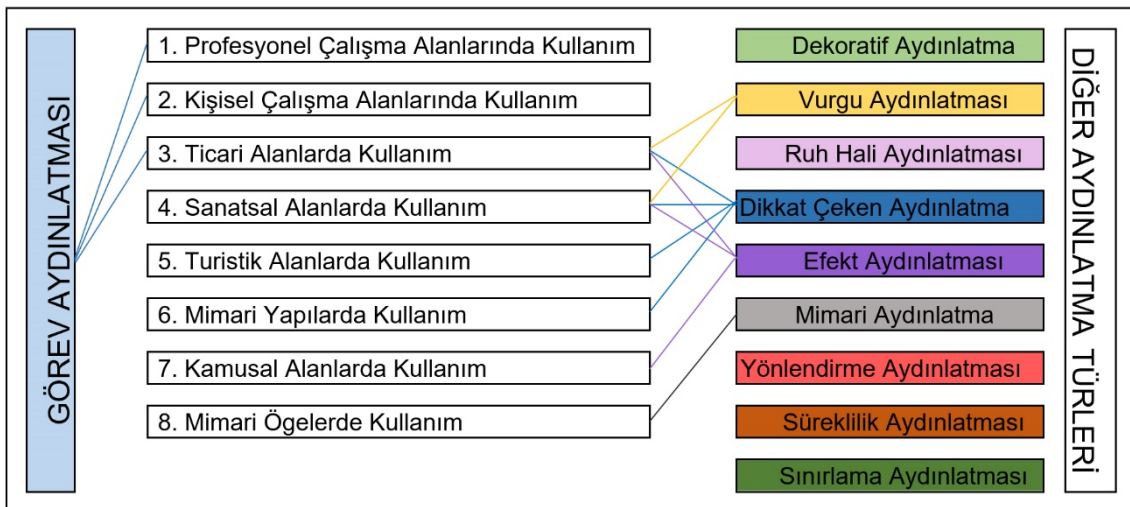
Yapılan bu tespitler doğrultusunda aydınlatma türlerinin amaçları bakımından ne derece ilişkili olduğuna bakıldığında görev aydınlatmasının, belli ölçülerde vurgu aydınlatması ve dekoratif aydınlatma ile ilişkili yönlerinin olduğu görülmüştür. Ayrıca görev aydınlatmasının, en fazla amaç çeşitliliğine sahip aydınlatma türü olduğu da açıkça görülmektedir. Bu amaçlardan çoğu, diğer aydınlatma türlerinde söz konusu değildir (Şekil 3). Diğer yandan, bazı aydınlatma türlerinin (vurgu aydınlatması, dikkati çeken aydınlatma, ruh hali aydınlatması, sınırlama aydınlatması) amaçları bakımından tümüyle diğer aydınlatma türlerinin içinde yer aldığı görülmüştür. Bu ilişki diyagramında dikkat çeken bir diğer nokta ise diğer aydınlatma türleri ile en fazla etkileşim içinde olan (ortak özellikleri bulunan) ve bu sebeple kavramsal sınırlarının çizilmesinin en zor olduğu aydınlatma türünün vurgu aydınlatması olduğudur. Bu aydınlatma aynı zamanda görev aydınlatması ile de en fazla ortaklığı bulunan aydınlatma türüdür. Bu ortaklıklar; "Hızlı Görsel Algılama Sağlama", "Rahat Görsel Algılama Sağlama" ve "Sınırlı Alanda Yüksek Aydınlık Düzeyi Sağlama"dır. Literatürde sıkça yer alan vurgu aydınlatmasının farklı kaynaklarda farklı özellikleri üzerinden ifade edilmesi ya da özelliklerinden sadece bir tanesi üzerinden açıklanmasının, bu durumun temel sebebi olduğu söylenebilir. Bu noktada görev aydınlatması için tespit edilen problemin, vurgu aydınlatmasında da geçerli olduğu görülmektedir. Gürel (2012, s. 25), vurgu aydınlatmasını dikkat çekme amacı üzerinden tanımlamakta iken Öktem (2015, s. 46) vurgulama amacı üzerinden tanımlamaktadır. Atalay (2004, s. 40-41) ise daha geniş bir açıklamaya yer vermekte ve vurgulama veya dikkat çekme amacı üzerinden tanım yapmaktadır. Diğer yandan Göler (2009, s. 203) ise çalışmasında bölgesel aydınlatma için, dikkati çeken aydınlatma ya da bölge vurgulamalı aydınlık da denilebileceğini ifade etmekte ve iki farklı aydınlatma türünü bir tanımda kullanmaktadır. Aynı zamanda vurgu aydınlatmasının dekoratif aydınlatma olarak da adlandırıldığını belirtmektedir (Şekil 4).

Şekil 4. Görev Aydınlatması ve Diğer Aydınlatma Türlerinde Kullanım Amaçları İlişkisi (Selen Rumeysa ÜNLÜ, 2023)

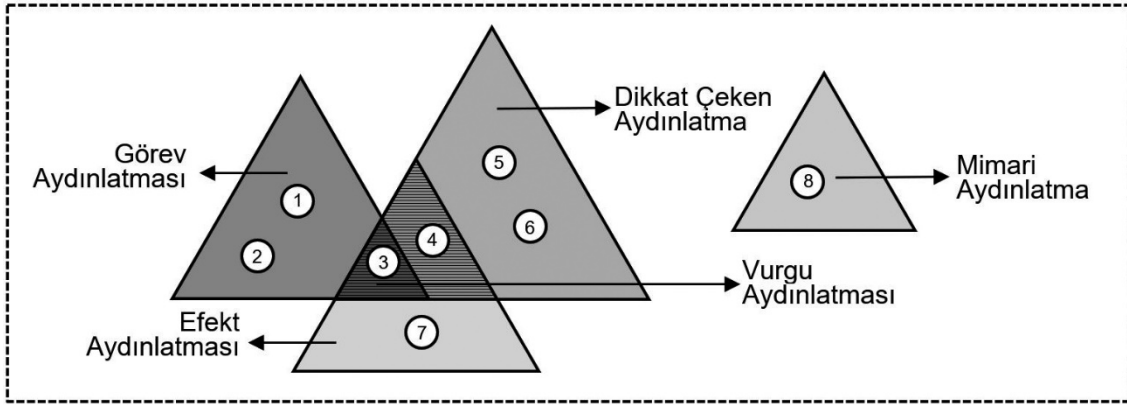
3.2. Aydınlatma Türlerinin Kullanım Yerlerine İlişkin Çıkarımlar

Çalışmada analiz edilen aydınlatma türleri, kullanım yeri başlığı altında incelendiğinde yalnızca iki farklı kullanım alanında ortaklıklar olduğu görülmektedir. Bunlar; öncelikle “Ticari Alanlarda Kullanım” ve ardından “Sanatsal Alanlarda Kullanım”dır. Görev aydınlatması ise “Profesyonel ve Kişisel Çalışma Alanlarında Kullanım” ile diğer aydınlatma türlerinden ayrılmaktadır. Bununla birlikte görev aydınlatması için sanatsal, turistik, kamusal ve mimari alanlarda kullanım yerine ilişkin bir tanımlamaya rastlanmamıştır. Bu durumun, söz konusu aydınlatma türünün kullanıcı odaklı oluşuyla ilişkili olduğu düşünülmektedir. Görev aydınlatmasının amaçları içinde sadece işleve ve kullanıcıya yönelik amaçların yer alması; estetik etki yaratma, ilgi çekme gibi özelliklerin bulunmaması da bu durumla örtüşür niteliktedir. “Ticari Alanlarda Kullanım” ise görev aydınlatmasının bir diğer kullanım alanı olup; vurgu aydınlatması, efekt aydınlatması ve dikkat çeken aydınlatma ile ortak özelliğidir. Ancak bu noktada görev aydınlatmasının ticari alanlarda daha çok, üretim ve çalışma alanları gibi noktalarda; diğer aydınlatma türlerinin ise mekânı sergileme, dikkat çekme gibi ihtiyaçların olduğu diğer noktalarda kullanımının söz konusu olduğu belirtilmelidir (Şekil 5).

Şekil 5. Görev Aydınlatması ve Diğer Aydınlatma Türlerinde Kullanım Yeri (Selen Rumeysa ÜNLÜ, 2023)

Bu tespitler sonucu kullanım yeri için oluşturulan ilişki diyagramını incelendiğinde aydınlatma türlerinin birbirleri olan ilişkilerinde kesişen ve ayrışan noktalar bulunduğu açıkça görülmektedir. Burada "Ticari Alanlarda Kullanım" özelliğinin dört aydınlatma türü için (görev aydınlatması, efekt aydınlatması, vurgu aydınlatması ve dikkat çeken aydınlatma) tek ortak nokta olduğu görülmektedir. Bununla birlikte yalnızca vurgu aydınlatmasının diğer aydınlatma türleri ile çakışmayan ve kendine ait olan bir özellik barındırmadığı görülmektedir. Bu noktada kullanım amaçları grafiği üzerinden yapılan; vurgu aydınlatmasının diğer türler ile yoğun bir etkileşim içinde olduğu ve kavramsal sınırlarının çizilmesinin zor olduğu düşüncesi pekişmektedir. Ayrıca mimari aydınlatma, bu başlık altında diğer aydınlatma türleri ile bir ortaklık göstermemekte ve tamamen farklılaşmaktadır (Şekil 6).

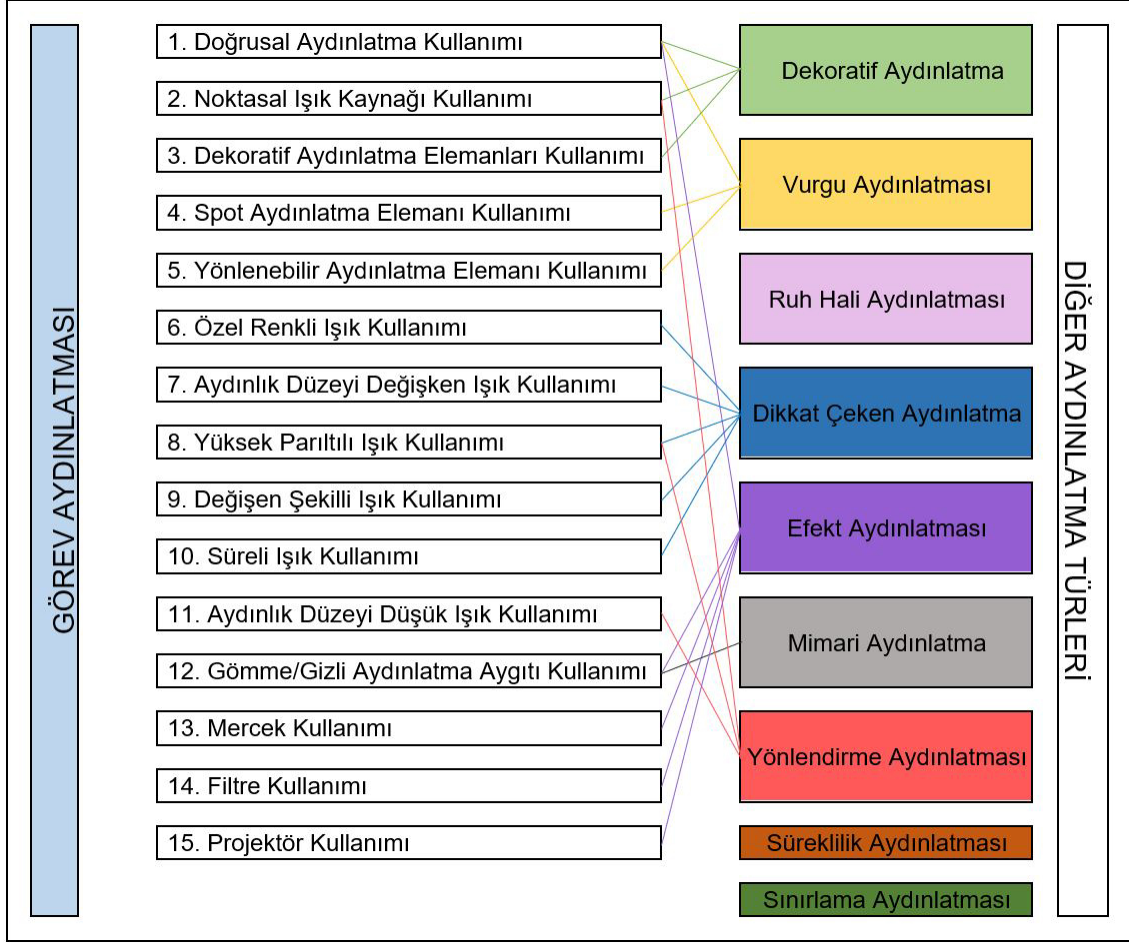

Şekil 6. Görev Aydınlatması ve Diğer Aydınlatma Türlerinde Kullanım Yeri İlişkisi (Selen Rumeysa ÜNLÜ, 2023)

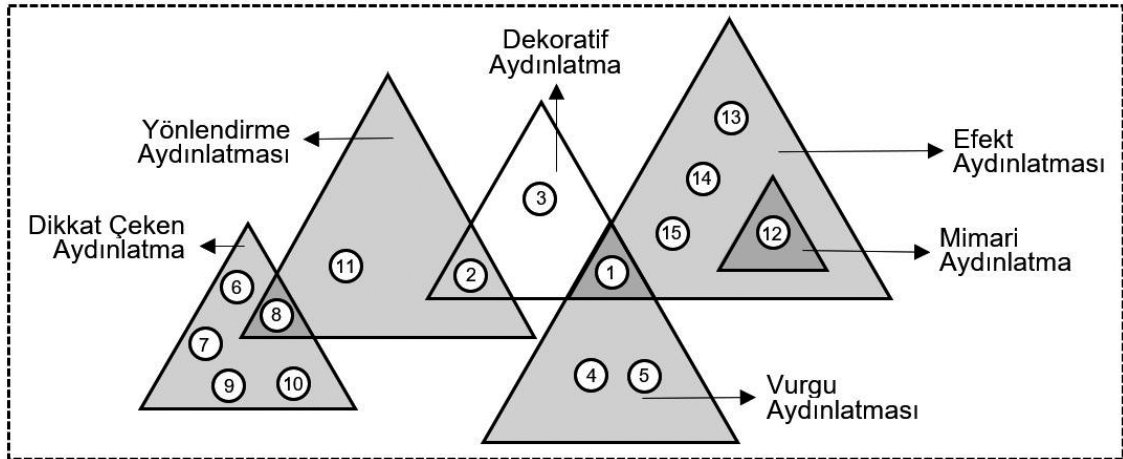
3.3. Aydınlatma Türlerinin Kullanım Şekillerine İlişkin Çıkarımlar

Kullanım şekli başlığı altında yapılan analizlerde görev aydınlatması için herhangi bir tanımlama tespit edilememiştir. Bu durumun, kullanım şekli grafiğinde yer alan özelliklerin görev aydınlatması için geçerli olmamasından değil; bu özelliklerin görev aydınlatması tanımlanırken temel alınacak karakteristik özellikler içinde yer almamasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Buradan yola çıkarak, yapılan tanımlamalarda genellikle aydınlatma türlerinin en belirgin özelliklerinin kullanıldığı, diğerlerinin ise göz ardı edilebildiği sonucuna ulaşılabilmektedir. Kullanım şekli grafiğinde yer alan diğer aydınlatma türleri incelendiğinde ise kendi aralarında ortaklıklar ve farklılıklar gösterdikleri görülmektedir. Tanımlarda tespit edilen kullanım şekilleri arasında en fazla ortaklık "Doğrusal Aydınlatma Kullanımı"dır. "Özel Renkli Işık Kullanımı", "Mercek Kullanımı" gibi daha özel uygulamalar gerektiren kullanım şekilleri ise belirli aydınlatma türleri için geçerli olmaktadır (Şekil 7).

Aydınlatma türlerinin kullanım şekilleri için hazırlanan ilişki diyagramındaki en temel bulgu ise görev aydınlatmasının, kullanım şekli açısından herhangi bir tanımlamada yer almaması ve bu noktada diğer aydınlatma türleri ile ortak ya da farklı yönlerinin bulunmamasıdır. Diğer taraftan, kullanım amacı ve kullanım şekli diyagramlarından (Şekil 4-6) farklı olarak, tüm aydınlatma türlerinin kendilerine ait özellikleri bulunurken dekoratif aydınlatmanın bu durumun dışında kaldığı görülmektedir. Bunun yanı sıra dikkat çeken aydınlatma ve mimari aydınlatma dışında, aydınlatma türlerinin en az iki farklı tür ile etkileşim halinde olduğu görülmektedir. Son olarak dikkat çeken, aydınlatmanın yalnızca yönlendirme aydınlatması ile ortak özelliğinin bulunduğu; mimari aydınlatmanın ise diğer türlerden farklı olarak efekt aydınlatmasının altında yer aldığı tespit edilmiştir (Şekil 8).

Şekil 7. Görev Aydınlatması ve Diğer Aydınlatma Türlerinde Kullanım Şekli (Selen Rumeysa ÜNLÜ, 2023)

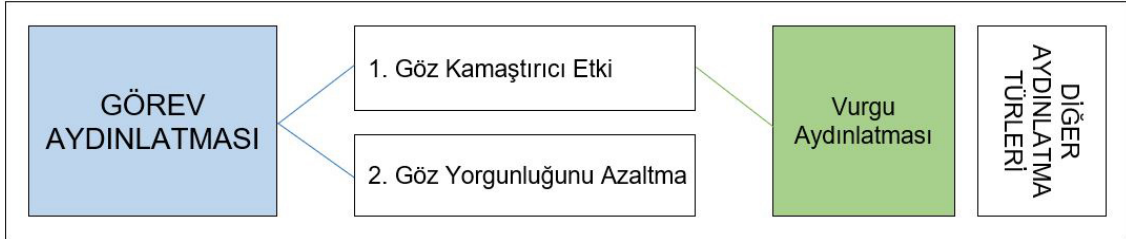

Şekil 8. Görev Aydınlatması ve Diğer Aydınlatma Türlerinde Kullanım Şekli İlişkisi (Selen Rumeysa ÜNLÜ, 2023)

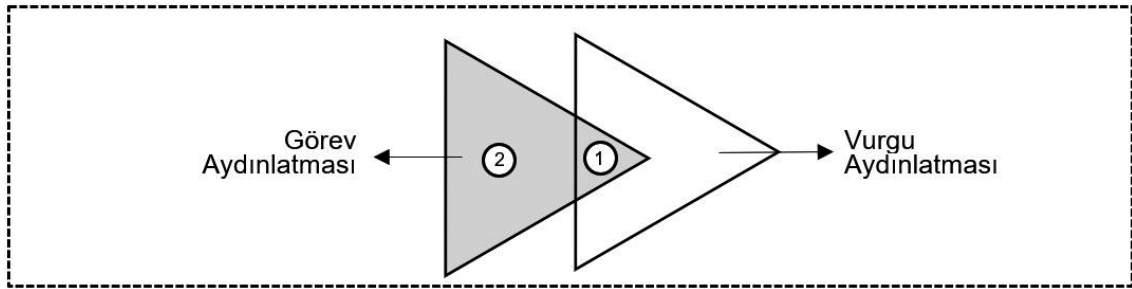
3.4. Aydınlatma Türlerinin Kullanım Etkilerine İlişkin Çıkarımlar

Tanımlamalarda aydınlatma türlerinin kullanım etkileri üzerine yapılan incelemede, yalnızca vurgu aydınlatması ve görev aydınlatması için bu tür bir özellikten söz edildiği görülmüştür. Bu bağlamda tespit edilen durumlardan ilki “göz kamaştırıcı etki” olup, her

iki aydınlatma türü için de olumsuz bir özellik olarak nitelendirilmiş ve yanlış uygulamaların sonucu olduğu vurgulanmıştır. Tanımlamalarda ikinci ve olumlu bir özellik olarak, görev aydınlatmalarının, insan ve çevresi arasındaki uyumu ergonomik açıdan sağladığı belirtilmiştir. Bununla ilgili olarak incelenen tanımda görev aydınlatmasının; özellikle yazılım, yüksek teknoloji endüstrisi, uzun süreli bilgisayar kullanımı gerektiren meslekler gibi çalışma alanlarında önemli olduğu belirtilmektedir. Bu meslek gruplarında görev aydınlatması ergonomik bir çalışma alanı oluşturmakta ve göz yorgunluğunun azalmasında yardımcı olmaktadır (Şekil 9-10). Diğer taraftan, diğer aydınlatma türlerinde böyle bir tanımlamaya rastlanmamıştır.

Şekil 9. Görev Aydınlatması ve Diğer Aydınlatma Türlerinde Kullanım Etkileri (Selen Rumeysa ÜNLÜ, 2023)

Şekil 10. Görev Aydınlatması ve Diğer Aydınlatma Türlerinde Kullanım Etkileri İlişkisi (Selen Rumeysa ÜNLÜ, 2023)

Son olarak, çalışma çerçevesinde incelenen kaynaklarda bazı tanımlamaların farklı aydınlatma başlıkları altında yer aldığı görülmüştür; aydınlatma türlerinin sınıflandırılması sürecinde sadece görev aydınlatması için değil tüm aydınlatma türleri için ortak sayılabilecek bir karmaşanın olduğunu düşündürmektedir. Sirel (1992, s. 23) bölgesel aydınlatmayı, bir görsel işe yönelik ve ayrı olarak kullanılabilen aydınlatma olarak tanımlamaktadır. Bir başka çalışmada ise Göler (2009, s. 203-204), bölgesel aydınlatma için dikkati çeken aydınlatma ifadesinin de kullanılabileceğini ve bu aydınlatma türünün sadece gösterilmek istenilen detayların aydınlatılması ile belirli bölgeyi görünür kılama amaçlarına yönelik yapıldığını belirtmektedir. Göler'e göre bölgesel aydınlatmada amaç dikkat çekmek ve reklam yapmaktır. Bununla birlikte mekânda istenilen yerde, istenilen nitelikte kullanılabilir. Tanımlama içinde, yalnızca ameliyat masası üzerinde ve ihtiyaca cevap verecek şekilde yapılan aydınlatma uygulaması örnek olarak gösterilmektedir. Belirtilen tanımlarda görev aydınlatması ve vurgu aydınlatması için tespit edilen kullanım amaçlarının örnek olarak verildiği görülmektedir. Göler ise ek olarak farklı çalışmalarda ayrı bir bölgesel aydınlatma türü olarak ele alınan dikkat çeken aydınlatmayı, genel olarak tüm bölgesel aydınlatma türleri için bir üst başlık olarak kullanmaktadır. Bu doğrultuda görev ve vurgu aydınlatmalarının aslında dikkat çeken aydınlatma başlığı altında yer aldığı izlenimi oluşurken analizler doğrultusunda hazırlanan; aydınlatma türlerinde kullanım amacı, kullanım yeri ve kullanım şekli grafikleri (Şekil 3-5-7) incelendiğinde söz konusu üç aydınlatma türünün de birbirinden ayrıştığı görülmektedir.

4. Sonuç

Birçok farklı disiplinde var olan kavram karmaşalarının, özellikle bilimsel yazılarda yanlış anlaşılmalara nedeniyle güvenilirlik sorununa yol açabileceği açıktır. Bu durum; pozitif bilimlerde tanımlamaların birtakım formüller, ölçüm ve değerlendirmeler üzerinden yapılması sebebi ile büyük ölçekte sorun yaratmazken sosyal ve beşeri bilimlerde problemlere neden olabilmektedir. Aydınlatma türlerinin bu ve benzeri çalışmalar ile kapsamlı olarak açıklanmasının hem akademik çalışmalarda hem eğitim süreçlerinde hem de bu alandaki bilgilerin doğru bir şekilde geliştirilmesinde, çoğaltılmasında ve aktarılmasında farkındalık yaratarak katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Mimarlık temel alanında aydınlatma türleri ve tanımları üzerinden gerçekleştirilen; görev aydınlatması kavramının açıklanmasının hedeflendiği bu terminoloji çalışmasında temel olarak aydınlatma türlerinin arasında keskin sınırların bulunmadığı, sıklıkla doğru olmayan kullanımlarda yer alabildikleri ve genellikle baskın olan özellikleri üzerinden tanımlandıkları görülmüştür. Görev aydınlatmasının tanımları içinde kullanım şekli ile ilgili bir tanımlama bulunmaması, bu durumun bir göstergesidir. Bu noktada aydınlatma türlerinin; kullanım amacı, kullanım yeri, kullanım şekli ve kullanım etkileri başlıkları altında kapsamlı olarak tanımlanmıyor oluşunun karmaşıklığa sebebiyet veren durumlardan biri olduğu söylenebilir. Bununla birlikte incelenen kaynaklarda sadece görev aydınlatması için değil, diğer aydınlatma türleri için de çelişkili ifadeler olduğu tespit edilmiş; yapılan analizlerde, tanımlar içinde yer alan özelliklerin ışığın kendisi ile oluşturulması gerektiği izlenimi edinilmiştir. Örneğin bir aydınlatma türünün abajur ile kullanılması sonucu oluşan estetik görüntünün, vurgu aydınlatmasında kullanılan ışığın yarattığı estetik görüntü ile aynı olmadığı düşünülmektedir. Bununla birlikte abajur ile elde edilen bu görüntünün, aydınlatma elemanlarının tanımlanma ve sınıflandırılma noktasında karmaşaya sebebiyet verdiği de söylenebilir. Okuma lambası, bu durum için iyi bir örnek teşkil etmektedir. Bir göreve yönelik kullanılan bu aydınlatma türü, ışığın maskelenmesi adına çoğunlukla abajur ile birlikte kullanılmaktadır. Bu durumdan dolayı kendisine dekoratif aydınlatma başlığı altında da yer bulabilmektedir. Dolayısıyla aydınlatma türleri tanımlanırken sahip oldukları özelliklerin, kullanılan aydınlatma aygıtları üzerinden değil, ışığın kendisi ve mekândaki varlık sebepleri üzerinden yorumlanmasının, olası karmaşaları önleme ve doğru tanımlama yapmada önemli olduğu söylenebilir. Bu bilgiler ışığında genel olarak, incelenen aydınlatma türleri için tanımların çoğunlukla net olmadığı sonucuna ulaşılmaktadır.

Çalışmada elde edilen bilgiler çerçevesinde görev aydınlatmasının; belirli işleve veya alana özel aydınlatma sunan, kullanıcı odaklı olan, işlevlerin sağlıklı, konforlu ve güvenli gerçekleşmesini sağlayan aydınlatma türü olduğu söylenebilir. Görev aydınlatması aynı zamanda hızlı, rahat, detaylı görsel algılamaya sağlamakta ve tehlikeli durumları görünür kılmaktadır. Sınırlı alanda yüksek aydınlık düzeyi gösteren bu aydınlatma, doğru kullanımda göz yorgunluğunu azaltıp görsel konfor sağlarken yanlış kullanımlarda göz kamaştırma etkisine yol açmaktadır. Görev aydınlatmasının, profesyonel veya kişisel çalışma alanlarında ve ticari alanlarda kullanımı bulunmaktadır. Bu kullanım alanları görev aydınlatmasının iş ve kullanıcı odaklı bir aydınlatma türü olduğunu ifade etmektedir. Ulaşılan bu sonuçlar görev aydınlatmasının, diğer aydınlatma türleri ile olan ilişkisi üzerinden özellikleri ortaya koyularak tanımlanabileceği hipotezini destekler niteliktedir.

Bu noktada, görev aydınlatması tanımının daha net anlaşılabilmesi adına, diğer aydınlatma türlerine oranla görev aydınlatmasıyla daha fazla ilişki içinde olan vurgu aydınlatmasının da açıklanmasının faydalı olacağı düşünülmektedir. Çünkü incelenen

aydınlatma türleri içinde görev aydınlatması dışında tanımlanmasında en çok probleme rastlanan tür, vurgu aydınlatmasıdır ve bu durum, sahip oldukları ortaklıklar nedeniyle görev aydınlatmasını da etkilemektedir. Vurgu aydınlatması, sınırlı alanda yüksek aydınlık düzeyleri sağlayan, hızlı ve rahat görsel algılama sunan, belirli alan için dikkat çekme, vurgulama amaçları bulunan aydınlatma türüdür. Bunlara ek olarak estetik görüntü oluşturma, efekt/atmosfer yaratma ve ışığın kendisini sergileme de amaçları içinde yer almaktadır. Ticari ve sanatsal alanlarda kullanımı bulunan vurgu aydınlatması, doğrusal aydınlatma, spot ve yönlenebilir aydınlatma elemanları kullanımı ile gerçekleştirilmektedir. Doğru uygulama yapılmadığı takdirde vurgu aydınlatması göz kamaştırma etkisine yol açmaktadır.

Görüldüğü üzere iki aydınlatma türü arasında kullanım amacı, kullanım yeri ve kullanım etkileri üzerinden ortaklıklar bulunmaktadır. Sınırlı alanda yüksek aydınlık düzeyi sağlama, hızlı ve rahat görsel algılama sunma amaçları ile ticari alanlarda kullanım ve göz kamaştırıcı etki yapma özellikleri, iki aydınlatma türü için de ortaktır. Bu özellikler içinde kullanım amacı ve kullanım etkileri ile ilişkili olanlar ise sadece görev ve vurgu aydınlatması için geçerli olan karakteristik özelliklerdir. Bu sebeple belirli alanda yüksek aydınlık düzeyi ile hızlı ve rahat görsel algılama sunan aydınlatmaların tanımlanmasında karmaşa yaşanması olasıdır. Ancak iki aydınlatma türü arasında benzerlikler olduğu gibi farklılıklar da bulunmaktadır ve bu farklılıklar, doğru tanımlama yapılması için dikkat edilmesi gereken asıl noktalardır. Görev aydınlatması, vurgu aydınlatmasından farklı olarak iş ve kullanıcı odaklıdır. Bu aydınlatmanın temel amacı işin gerçekleştirilmesini sağlamaktır. Estetik görüntü oluşturma, efekt/atmosfer yaratma gibi amaçlar görev aydınlatmasının tanımı dışında yer almaktadır. Başka bir ifade ile görev aydınlatması mekânda estetik kaygı olmadan iş odaklı çalışan aydınlatma türüdür.

Katkı Oranı

Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkıda bulduklarını beyan etmektedirler.

Çıkar Çatışması Beyanı

Çalışmanın tüm yazarları bu çalışmada, sonuçları veya yorumları etkileyebilecek herhangi bir maddi veya diğer asli çıkar çatışması olmadığını beyan etmektedirler.

Kaynaklar

Akgün Çıtak, E., Uysal, G. (2012). Kavram Analizi: Eleştirel Düşünme. Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi, 9(3), 3-9.

Atalay, E. (2004). İç Mekânda Bitkiler ve Plastik Öğelerin Tasarımında Işık ve Renk. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi/Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara. <https://acikbilim.yok.gov.tr/handle/20.500.12812/510043>

Aydan, S. (2018a). İhbarcılık: Bir Kavram Analizi. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 15 (41), 78-100. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/mkusbed/issue/36823/339366>

Aydan, S. (2018b). Sağlık Hizmeti Araştırmalarında Kavram Analizi. Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi, 21 (3), 551-562. <https://dergipark.org.tr/en/pub/hacettepesid/issue/39661/469807>

Aydoğdu, Ö. (2021). Kavram Analizi Çalışması: “Anımsama”. Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi, 14 (2), 104-109. doi: 10.46414/yasad.897661

Bahçalı, D. (2020). Mekânsal Bir Terimin Tanımlanmasında Yöresel İfade ve Kullanım Farklılıklarının Etkisi: “Hayat”. Avrasya Terim Dergisi, 8 (1), 18-34. doi: 10.31451/Ejatd.705823

Bayrak, C. (2013). Hastane Sirkülasyon Alanlarında Görsel Konfor Açısından Aydınlatmanın Araştırılması. Yüksek Lisans Tezi. Haliç Üniversitesi/Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul. <https://acikbilim.yok.gov.tr/handle/20.500.12812/89120>

Beratoğlu, T. (2016). İç Mekân Yapay Aydınlatma Tasarımında Oled Uygulamaları. Yüksek Lisans Tezi. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Fakültesi/Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul. <https://acikbilim.yok.gov.tr/handle/20.500.12812/209657>

Botes, A. (2002). Concept Analysis: Some Limitations And Possible Solutions. Curationis, 25 (3), 23-7. doi: 10.4102/curationis.v25i3.779

Creswell, J. W. (2021). Nitel Araştırma Yöntemleri: Beş Yaklaşımaya Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni (6. Baskı). Ankara: Siyasal.

Çolak, Ç. (2021). Türkçe Kamu Yönetimi Terminolojisinde Kronik Bir Sorun: İdare / Yönetim Ayrımının Eksikliği. Avrasya Terim Dergisi, 9 (2), 27-38. doi: 10.31451/ejatd.885515

Demir, T. (2022). Orta Amerika, Güneydoğu Asya ve Doğu Afrika Bölgelerinin İsimlendirilmesi ve Sınırlarının Tespit Edilmesi Sorunu. Avrasya Terim Dergisi, 10 (2), 40-50. doi: 10.31451/ejatd.1143507

Gezersu, A. (2019). Yeşil Ofislerde Aydınlatma Sistemleri. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi/Güzel Sanatlar Enstitüsü, İstanbul. <https://acikbilim.yok.gov.tr/handle/20.500.12812/487848>

Göker, K. M. (2002). “İç Mimarlık-Tasarım”da Aydınlatma; İlke-Sistem-Tasarım Bağıntısı. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi/Güzel Sanatlar Enstitüsü, İstanbul. <https://acikbilim.yok.gov.tr/handle/20.500.12812/489698>

Göler, S. (2009). Biçim, Renk, Malzeme, Doku ve Işığın Mekân Algısına Etkisi. Yüksek Lisans Tezi. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Fakültesi/Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul. <https://acikbilim.yok.gov.tr/handle/20.500.12812/211238>

Gürel Ulusan, N. (2012). Eğitim Yapılarının Enerji Etkin Aydınlatma Açısından İncelenmesi: Kağıthane Anadolu Lisesi Örneği. Sanatta Yeterlilik Tezi. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi/Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul. <https://acikbilim.yok.gov.tr/handle/20.500.12812/210455>

Jukanovic, A. (2018). Architectural Lighting Design A Practical Guide. Wiltshire: The Crowood.

Kanca, H. G. (2013). Alışveriş Merkezlerindeki Yapay Aydınlatmanın Niceliksel ve Niteliksel Özelliklerinin Değerlendirilmesi: Trabzon Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi/Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon. <https://acikbilim.yok.gov.tr/handle/20.500.12812/479685>

Kaya, N., Turan, N. (2017). Hemşirelik Biliminde Kavram Analizi. Türkiye Klinikleri Journal of Nursing Sciences, 9(2). doi: 0.5336/nurses.2016-51198

Kılıçaslan, U. G. (2011). Aydınlatma Tasarımı Kriterlerinin Hastane Mekânlarında İrdelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi/Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul. <https://acikbilim.yok.gov.tr/handle/20.500.12812/210539>

Kulak Torun, F., Altuncu, D. D. (2022). Acil Servis Birimlerinde Yapay Aydınlatma Tasarımının Değerlendirilmesi ve Öneriler: Denizli Örneği. Mimarlık ve Yaşam, 7 (1), 203-219. doi: 10.26835/my.1027244

Marangoz, E. (2018). İç Mimaride Aydınlatmanın Tanımı ve Ofis Mekânlarında Aydınlatma Kriterlerinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Haliç Üniversitesi/Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul. <https://acikbilim.yok.gov.tr/handle/20.500.12812/88933>

Öktem, S. (2015). Ev Dekorasyon Mağazalarında Uygulanan Aydınlatma Tasarım İlkeleri ve Örnek Mağaza İncelemesi. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi/Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul. <https://acikbilim.yok.gov.tr/handle/20.500.12812/639446>

Özkum, E. (2011). Doğal ve Yapay Aydınlatmanın İnsan Psikolojisi Üzerindeki Etkileri. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi/Güzel Sanatlar Enstitüsü, İstanbul. <https://acikbilim.yok.gov.tr/handle/20.500.12812/488512>

Seyidoğlu, H. (2020). Bilimsel Araştırma ve Yazma El Kitabı (12.Baskı). İstanbul: Güzem Can.

Sirel, Ş. (1992). Aydınlığın Niteliği, İstanbul: Y.F.U. Yayın No: 4.

Şahin, D. (2012). Aydınlatma Tasarımının Kullanıcı Üzerindeki Fizyolojik ve Psikolojik Etkileri Açısından İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi/Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul. <https://acikbilim.yok.gov.tr/handle/20.500.12812/644367>

Taşdelen, D. Ç. (2020). Aydınlatma Tasarımı İlkeleri ve İç Mimari Projelendirme Sürecindeki Yerinin Farklı Fonksiyondaki İç Mekân Modelleri Üzerinden Analizi. Doktora Tezi. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi/Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul. <https://acikerisim.msgsu.edu.tr/xmlui/handle/20.500.14124/973>

Temel, H. (2010). Yapay Aydınlatma – Vitrin İşlevi İlişkisi; Giyim Mağazaları Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi/Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon. <https://acikbilim.yok.gov.tr/handle/20.500.12812/481120>

Tırak Hızal, K. (2021). Odun Anatomisi Kitaplarında Yaşanılan Terim Karmaşası. Avrasya Terim Dergisi, 9 (2), 12-26. doi: 10.31451/ejatd.911299

Tutkunlar, S. (2014). Poliklinik Odalarındaki Yapay Aydınlatma Koşullarının Tıp Personelinin Görsel Performansı Üzerindeki Etkileri: Maslak Acıbadem Hastanesi Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Bahçeşehir Üniversitesi/Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul. <https://acikbilim.yok.gov.tr/handle/20.500.12812/60190>

Yalçın, A. (2017). Bilimsel Çalışmalarda Kavram Oluşturma ve Sözsüz İletişim Kavramları Üzerine. *Avrasya Terim Dergisi*, 5 (2), 74-79. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ejatd/issue/37231/429702>

Walker, L. O. ve Avant, K. C. (2014). *Strategies for theory construction in nursing*. Fifth edition. Norwalk, appleton-century-crofts. London: Pearson.

Ek 1: Literatürde Tespit Edilen Aydınlatma Türü Tanımları ve Bu Tanımları İçeren Çalışmalar

	Atalay (2004)	Bayrak (2013)	Beratoğlu (2016)	Gezersu (2019)	Göker (2002)	Göler (2009)	Kanca (2013)	Kılıçaslan (2011)	Marangoz (2018)	Öktem (2015)	Özkum (2011)	Şahin (2012)	Taşdelen (2020)	Temel (2010)	Kulak ve Altuncu (2022)	Tutkunlar (2014)	Gürel (2012)	Yılmaz (2018)
Dekoratif Aydınlatma	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Dikkat Çeken Aydınlatma		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Vurgu Aydınlatması	✓		✓	✓			✓			✓		✓	✓	✓			✓	✓
Görev Aydınlatması	✓			✓						✓			✓		✓	✓		✓
Mimari Aydınlatma	✓											✓	✓					
Yönlendirme Aydınlatması			✓									✓		✓				✓
Efekt Aydınlatması			✓									✓		✓				✓
Ruh Hali Aydınlatması												✓						
Süreklilik Aydınlatması														✓				
Sınırlama Aydınlatması														✓				